

неочікуваним величним, але аж ніяк не офіційним, романтизованим автопортретом поета на обкладинці такої сподіваної книжки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрухович Ю.* Таємниця. Замість роману. — Харків, 2007.

2. *Кравець Д.* Чубай з роду Гетьманів: Монографія. — Рівне, 2007.

3. *Мала* Українська Енциклопедія Актуальної літератури. Проєкт “Повернення деміюргів” // *Плерома*. — 1998. — №3.

4. *Москалець К.* П'ять медитацій на “Плач Єремії” // *Кравець Д.* Чубай з роду Гетьманів: Монографія. — Рівне, 2007. — С. 215-235.

5. *Неборак В.* Приреченість на причетність // *Неборак В. А.Г.* та інші речі (есеїчки, популярна критика, дискурс). — Івано-Франківськ, 2007. — С. 173-176.

6. *Салига Т.* “Отут могого предка слід...” // *Пушик С.* Твори: У 6 т. — Івано-Франківськ, 2004. — С. 3-20. — Т.1: Поезії.

7. *Стех М.* Туга за Евтерпою. Пам'яті Данила Струка // *Критика*. — 1999. — №10.

8. *Чубай Г.* Говорити, мовчати і говорити знову. — К., 1990.

9. *Чубай Г.* Плач Єремії. — Львів, 1998.

10. *Чубай Г.* Плач Єремії. — Львів, 2001.

В'ячеслав Левицький

ЦІНА ПИСЬМЕННИЦЬКОГО СЛОВА

Задура Б. Поет розмовляє з народом / Пер. з польс. — Харків: Фоліо, 2007. — 188 с.

У вступному есеї до однієї зі своїх збірок літературно-критичної есеїстики Богдан Задура говорить про поезію як про мову, що балансує на межі порозуміння з півслова й нерозуміння — на межі простоти й незбагненності. Роз'яснюючи назву есею — «Дай йому там, де його нема, або Чужоземні мови поезії», — польський поет спершу висловлює припущення, що в такому малозрозумілому реченні слово “поезія” може на перший погляд видатися найоднозначнішим і найзрозумілішим. Коли ж, веде далі Задура, зіставити погляди трьох польських класиків (Норвіда, Стахури й Ружеви́ча) на сутність поезії, то відразу побачимо, яка між ними велика різниця: один твердив, що поетами *бувають*, інший запевняв, що *все є* поезією, а третій узагалі вважав, що поезія *вмерла*. Автор доходить висновку, який повторюватиме ще не раз, про те, що “поезія” — це щось значно менше зрозуміле, ніж інші слова у назві — “дай”, “йому”, “там” тощо. Наприкінці есею Задура пише: “Кожна поезія — це свого роду чужоземна мова. [...] Якщо ми сміємося з Мольєрового пана Журдена, бо він, бачте, не знав, що говорить прозою, то чи не годилося б нам так само сміятися з себе самих, коли здається нам, що поезія написана нашою рідною мовою”.

Читаючи першу книжку перекладів текстів Задури на українську мову, не можу позбутися цього його означення поезії. Декотрі тексти видаються чіткими і зрозумілими, часом аж закрадається егоїстичне бажання — от якби я так писав, — тоді як інші проходять повз мене безслідно (“іхне коріння в пітьмі”, — можна було б сказати словами із вірша, коли б ті слова не стосувалися зовсім іншого). Презентована українському читачеві збірка польського

класика і справді досить строката. До неї ввійшли тексти, писані впродовж чотирьох десятиліть, а перекладачами виступили представники трьох поколінь української літератури — Дмитро Павличко, Микола Рябчук та Андрій Бондар. Останній факт може свідчити, яку поважну еволюцію подолав польський літератор; варто зазначити, що еволюція ця не була лінійною — досить звернути увагу на те, що поема «Тиша», котру важко собі уявити в перекладі А. Бондаря, входила до тієї самої однойменної збірки, що й цілком експериментальний текст «Горобець біля кістки». Я не знаю в українській літературі когось, хто б міг похвалитися подібним володінням *різними* поетичними мовами. Можливо, причина тут у професійній практиці: упродовж тривалого часу Б. Задура працює в редакціях кількох першорядних польських літературних журналів, чимало перекладає з різних мов, пише критичні тексти. Цей контакт зі світовою літературою, вочевидь, був для Задури-поета добрим стимулом для розвитку, пошуком нових резервів поетичного.

Ілюстрацією такого невтомного пошуку може бути вірш «Де поезія?» з тієї-таки збірки «Тиша». “Поезія там / де ніхто її не шукає / [...]”, — пише Б.Задура. Для декого цього означення було б достатньо, але не для Задури: признавшись, що сам якось вигукнув наведені слова, він уточнює, що зробив це чи то тому, що “був упевнений”, чи “хотів сам себе / переконати”. І хоча наприкінці твору автор подає нібито вже відкоректований власний погляд — мовляв, вона всюди — та хибно було б сприймати ці

слова беззастережно. Не тільки тому, що так уже вважав хтось раніше, а передовсім з огляду на заголовок самого твору — він має запитальну форму.

До речі, Б. Задура насправді любить ці запитальні форми. Кілька віршів із його збірки «Кашель у липні» (2000) складаються суто із запитань. Хоча річ не так у тому, як це сформульовано, як у тому, що поет здатен захопити чи принаймні заінтригувати читача, втягнути його в розмову (за Г.-Г. Гадамером, вірш — це не що інше, як розмова). Читач не завше готовий до цієї розмови, особливо український читач, призвичаєний до іншого формату — поезії-напучування, поезії-твердження, поезії-лірики. Вдумливість письма Задури, потужний раціональний стрижень, на який часто спирається його асоціативне мислення, виказує його освіту — не філологічну (як у більшості сучасних українських поетів), а філософську. Його тексти на відміну від текстів його українських побратимів засвідчують перевагу любові до розмислу над любов'ю до слова. Не кохаючись у формальних філологічних слабкостях, він, звичайно, і не відкидає їх — де вважає за потрібне, римує чи вдається до інших класичних прийомів (строфіка, синтаксичний паралелізм, антитеза, кільце тощо), та не дотримується цих атрибутів інерційно — він знає ціну слова (бо раз по раз себе про те запитує!).

Поступово звільнившись від обов'язку дотримуватися традиційного віршування, Б. Задура, варто підкреслити, не занепасти чуття мови, навпаки, позбувшись зайвого ярма, він опинився у просторі мовної свободи, тобто отримав більш мовні можливості. “Маніякальне, обсессійне приглядання до мови”, — ось що, на думку польського дослідника К. Малішевського, впадає у вічі при читанні теперішніх творів Задури. “Його вразливість до звучання, до барв слова, багатства потенційних семантичних відтінків, до фальші чи несподіваної правди фразеологічних зворотів насправду дивує”, — продовжує Малішевський. Лапідарною ілюстрацією мовного чуття поета може бути вірш “Право на життя”, заголовок якого складає половину його тексту: “та обов'язок смерті”. А. Бондар означив жанр таких творів

як “хоку в квадраті”. Та польський класик нарівні з мініатюрою любить і розгорнуте письмо. Читаючи дві сторінки його вірша “Схематизм”, ви не знайдете ознак поетичного: алфавітний перелік черниць, зрідка розбавлений авторськими репліками на кшталт “Зараз вип'ю чаю з бісквітом”, у такому контексті — єдиний знак присутності автора. І так сумлінно перелічивши всіх від “а” до “w” (у польській абетці ця літера, як відомо, займає одну з передостанніх позицій), на імені *Воскресенка* автор раптом зривається: “коли воскреснемо / тоді побалакаємо / як поет з черницями”. Здавалося б, ну що можна висмоктати із цього монотонного, поетично безпорадного переліку, і раптом одне слово, одне ім'я в ньому стає вибухово сенсорним. Випадковість, зізнавався якимось польський митець, відіграє надзвичайно велику роль у його житті, і це позначилося на його мисленні, на його поетичній манері. Читач може сумніватися, чи виправдані такі експерименти, як щойно описаний, у плані відповідності лексичної маси й поетичної іскри, що спалахує допіру аж на третій сторінці твору, але очевидно, що для поета-реформатора такого калібру, як Задура, подібні прийоми виглядають переконливіше, ніж тисячократно вживані “милосердні прикметники”, що ввійшли у плоть і кров поетичної традиції і чиє коріння таки справді “в п'їтмі”.

І він має рацію, бо сам родом із неокласицизму (принаймні, так писали польські критики). Його тексти позначені не лише афористичністю, обсессійним пригляданням до мови, експериментаторством, а й не менш обсессійними роздумами над суттю письма. Якби хтось вдався до перелічування тих творів, у яких польський літератор задумується над власним ремеслом, то хтозна, чи не перевалило б за половину. У тих його міркуваннях багато іронії, скепсису, чимало й, що там казати, такого, що вислизає крізь пальці аналітичного читання, але й виправдання власної літературної залежності. Тут просяться цитати, але якщо я дам їм волю, то чи виправдаюсь за таке некритичне поводження...

м. Львів

Ігор Котик